

MARIUS OPREA

ROLA 800

CONSTANTIN HAGEA,
omul care a umilit Securitatea

Cuprins

Introducere.....	5
Capitolul 1 – <i>Fișa personală</i>	9
Capitolul 2 – <i>De la anii de studiu la anii de refugiu</i>	29
Capitolul 3 – <i>La porțile întunericului</i>	89
Capitolul 4 – <i>Conspiratorii</i>	155
Capitolul 5 – <i>Fugarul</i>	209
Capitolul 6 – <i>Celula de sub casă</i>	293
Capitolul 7 – <i>Ultima zi de libertate</i>	333
Capitolul 8 – <i>Casa Răului</i>	377
Capitolul 9 – <i>Sfârșitul</i>	415
Addenda – <i>Din rezistență</i>	471
<i>Mulțumiri</i>	489

Introducere

Sala de lectură de la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) este un loc cald și prietenos. În contradicție cu ambianța, odată deschis un dosar din aceste arhive, te cufunzi într-o altă lume – a mizeriei umane, dar și a măreției ei. Aici este, de fapt, locul în care realizezi că adevărata natură a comunismului nu poate fi descrisă numai cu mijloacele analitice ale istoricului, așa cum nici natura umană nu poate fi surprinsă în toată complexitatea ei în vreun tratat. Pentru că, în sine, viața nu e totuna cu știința, pe care o cuprinde, aceasta fiind parte a ei, acea încercare euristică de a o explica. Viața unui om este mult mai plină de taine și departe de orice tipare prestabilite. Ce joc matematic, ce teoreme ale fizicii pot stabili cum curge un destin sau din ce rațiuni exacte se petrece un eveniment, cine ar fi putut, de pildă, prezice cu un an înainte căderea Zidului Berlinului? Sunt momente de fulgerare în viețile noastre, dar și în istorie, în care intervine „rolul întâmplării” – mie îmi place să-i spun Pronia –, un șir de coincidențe pe care apoi le socotim fie fericite, fie nefericite, care stau departe de propria noastră voință, putere și decizie, dar înrăuresc cursul istoriei, precum și pe cel al vieții noastre. În aceeași măsură, comunismul este la fel de greu de închis în tiparele descrierii, ca și destinele oamenilor care au populat țările cuprinse într-un sistem de state închinat unei ideologii în care natura umană era supusă imperiului fricii – în rest, organizarea

Respe
puterii, manifestarea ei și înrăurirea asupra supușilor țin de detalii – în care adăsta adesea chipul întunecat al diavolului. Tocmai aceste detalii sunt cele care nu au cum să fie prinse, dincolo de o axiomatică definiție a sistemului comunist, într-o singură explicație științifică. Dacă e să încercăm, totuși, s-ar putea spune că regimul comunist a fost o dictatură autoproclamată, în care latura agresivă, întunecată, rece și bănuitoare a omului a fost determinantă în mai toate împrejurările și s-a manifestat cu preponderență în toate aspectele vieții. În comunism, omul obișnuit nu aștepta nimic bun de la ziua de mâine. Singura speranță era, la începuturile regimului, legată de efemeritatea sa și de o intervenție dinafară, care printr-o minune să readucă și să repună în tiparele ei viața de odinioară. Apoi, după ce anii au trecut și s-a vădit că o asemenea intervenție nu se va produce, că americanii nu vor veni niciodată, iar noua putere s-a consolidat violent și agresiv, speranța se lega de câte un personaj luminat din interiorul sistemului, care să realizeze o utopică reformare a lui și să slăbească șurubul constrângerilor la care natura umană era supusă. Nici măcar în tainițele celulelor de anchetă, oamenilor nu le-a dispărut puterea de a spera și tocmai de aceea, avizi după informații noi, ei interpretau fiecare semn politic cât de mic, exterior sistemului sau din interiorul lui, drept o șansă de a aduce o minimă umanizare a acestuia. Tânjeau după o diminuare a spaimei în care trăiau și care le măcina viața, alături de sărăcie, munca înrobitoare și strivirea personalității, sub povara proiectului „Om nou”. Își doreau, în corul de lozinci, puțină liniște, măcar un ceas, în care să trăiască doar pentru sine. Era un lux rar în acea lume, în care constrângerea era regula și libertatea era golită de conținut, în care numai lozincă nimea regula.

Nimic mai straniu decât aceste ceasuri trăite aici, la CNSAS, în lectura unor documente rămase din acea lume, în vreme ce ascult hiturile anilor 1980 la căștile laptopului în care le transcriu, unul după altul; acte, adrese, declarații, fișe individuale, ordine și rapoarte care toate disecă și oglindesc un destin aflat sub lupa poliției politice.

Este un moment în care te afli într-un nod al istoriei, momentul în care semnificativul devine semnificat și cuvintele îmbracă poveștile unor oameni care încep să apară de sub apele tulburi ale uitării, pentru a intra acolo și atunci în clipele vieții tale și, mai apoi, prin tine și puterea cuvântului tău, în viața semenilor. Un moment care îți arată că nicio viață nu dispare fără să lase semnul ei pe pământ, pentru că așa s-a orânduit, ca istoria să fie o sumă de destine, împletite într-o poveste care curge la nesfârșit și tu ai primit darul de a putea surprinde o clipă din această curgere a ei și a așterne aici.

Stau nemișcat pe scaun ore întregi, într-o tăcere asurzitoare, în care muzica nu este decât un medicament administrat la volum maxim, o perdea pentru a-mi putea păstra nervii intacti în fața suferinței despre care mai întâi citesc, pentru a scrie apoi, în vreme ce cuvinte se adună în voci tot mai clare și puternice, ale căror tonuri se împletesc într-o litanie copleșitoare și se ridică la cer. Un dosar din arhivele Securității – orice dosar – are ca obiect o acțiune a acesteia împotriva unui om socotit cândva „dușman” al orânduirii la care semenii săi au fost supuși, iar el a ales sau a fost ales să nu se supună. Filele lui deschid o fereastră către o lume stranie, a mirosurilor care îți invadează imaginația, populată cu ofițeri obtuzi în hainele lor îmbăcsite de tutun și de sudoarea fricii, pe care o ridicaseră la rang de religie, de mirosul de pucioasă al delațiunii și cel de sânge amestecat cu vomă al celui bătut până la leșin, într-o cameră zidită la șase metri sub pământ, unde se deschide poarta către iad și cerul intră numai pentru a culege sufletul celui mort.

În cazul nostru, e vorba de un om supus, la capătul poveștii sale, torturii într-o închisoare de maximă siguranță, unde dosarul avea să se închidă și subiectul lui avea să-și găsească sfârșitul într-o zi de decembrie a anului 1960. Toate documentele, urmărind zilele acestui om atâta cât a trăit, disecându-i pe tot parcursul ei viața până în cele mai intime unghere ale gândurilor și speranțelor sale, se află copiate pe o rolă de microfilm. Fâșia îngustă de celuloid, mărită de ecranul aparatului de citire, a înghițit în rola cât palma

Respe o întreagă viață și frânturi din multe altele. Este închisă, de obicei, în întunericul arhivei, într-o cutie mică și protectoare de plastic, care încape ușor în podul palmei, alături de multe alte povești, în tăcere – până în momentul în care sunt deschise și te copleșesc până stau să te frângă, sub greutatea și măreția simfoniei de voci care se împletesc și ridică toate tonul, cerând spre a fi ascultate. Aici încep să spun povestea din această rolă de microfilm (una dintre miile), pe care am aflat-o în arhiva fostei Securități, odată cu destinul închis în ea. Până când, în lunile ianuarie și februarie ale lui 2018, întâmplarea – sau Pronia, mai bine spus, sau, cum cred acum, dorința nestrămutată a omului despre care documentele povestesc de a i se cunoaște faptele vieții sale, oricând va fi să se întâmple aceasta – a făcut ca un vechi aparat Canon să mărească sub lupele sale paginile micșorate cât unghia și să lumineze povestea. De fapt, este destinul unui om pe numele său Constantin Hagea, cu virtuțile, slăbiciunile, faptele și întâmplările vieții sale, toate fiind cuprinse în diverse dosare ale Securității, copiate pe un singur microfilm, în ceea ce se numește, după clasificările și normele arhivistice, „rola 800”.

Capitolul 1

Fișa personală

Sub această titulatură (mai sunt numite și „fișe individuale”) sunt stocate în dosarele Securității informațiile socotite esențiale despre un om care intra în atenția ei. Populația activă a României a fost, practic, cuprinsă într-o imensă cartotecă. Sunt milioane de fișe personale în toate dosarele poliției politice, pentru că fiecare dintre cei intrați în vizorul ei i se întocmea o astfel de fișă, ca și tuturor rudelor, prietenilor și apropiaților săi. Există fișe-tip – care cuprind elemente de identificare și caracteristicile fizice ale persoanei, adeseori și o fotografie – și fișe realizate în detaliu – care descriu biografia, prezintă întreaga familie, mediul celui căruia i s-a întocmit fișa, incluzând și date și descrieri ale atitudinilor și acțiunilor sale de dată mai recentă, aceste din urmă materiale fiind utilizate de securiști în prelungi ședințe de analiză cu privire la persoana aflată în atenție. În acest mod se stabilea cum să fie căutată și prinsă o anumită persoană (dacă era vorba de un fugar) sau cum să fie anchetată, după ce a fost arestată; în ce dosar și „complot” mai putea fi implicată, în urma unor noi investigații sau a arestării altor apropiați și așa mai departe; sau ce se întâmpla cu dosarul întocmit pe numele acelei persoane, după moartea sa. Toate ordinele, fișele, planurile de acțiune și corespondența operativă internă cuprind și privesc un munte de nume ale celor vizați de Securitate cel puțin într-un moment al vieții lor, încât se poate spune că Securitatea a alcătuit fișe personale, sau cel puțin a menționat în vreun

Respectiv, raport ori într-un dosar de urmărire informativă, pe aproape fiecare locuitor matur al țării. De altfel, acesta era visul mărturisit al securiștilor: să întocmească un dosar pentru fiecare locuitor al țării. În 1989 – când Securitatea se sluzea de peste 400 000 de informatori, dintre care 136 000 activi – aproape că reușiseră.

Fișele personale erau materia primă în ședințe operative, în care un Dumnezeu în uniformă de Securitate, cu grad și funcție de șef, hotăra ce anume să se urmărească în continuare, pentru ca un om să fie „mai bine cunoscut organelor”, care dispuneau atunci și acolo, în funcție de datele obținute privind faptele, opiniile și chiar intențiile „individului”, de destinul său. În cazul de față, al lui Constantin Hagea, care era fugar, reușind să scape de arestarea sa ca lider țărănist. Securiștii se străduiau din greu să dea de urma lui, punând în acțiune întregul său aparat birocratic și operativ și informatorii de care dispunea. Spre disperarea lor, înregistraseră eșec după eșec, vreme de mulți ani. E fascinant să descoperi, așa cum am făcut citind documentele cuprinse în rola 800, că până și legături sau întâlniri întâmplătoare între oameni, discuții pe care ei înșiși le uitaseră, ca fiind întâmplătoare și ne semnificative în raport cu propria existență, au fost consemnate în arhivele Securității și, undeva, pe culoarele Securității, alți oameni în uniformă, de care protagoniștii acelor momente n-au avut vreodată habar că-i urmăreau cu atenție, capătă o relevanță la care ei nu s-ar fi gândit. Practic, imaginea care ți se deschide asupra lumii, așa cum a fost ea interpretată și recreată de ofițerii Securității în dosarele lor este a unei imense tapi-serii, în care destinele se întrepătrund unele cu altele, se întrevăd inclusiv legături între persoane care, deși nu se cunosc între ele, fac pentru Securitate obiectul aceluiași tip de „problemă”, codificată de ofițeri printr-un număr care denumește o categorie de oameni în atenție. În esență, filosofia ofițerului de securitate se reduce la ideea că pe fața pământului nu se află oameni, ci „obiective”. Cu toții sunt socotiți (excepție nefăcând nici liderii comuniști și nici propriii camarazi, uneori ei înșiși victime ale războiului pentru putere din aparatul de securitate), aprioric și până la o dovadă contrarie,

Respețibili „dușmani ai poporului”. După modelul KGB-ului, Securitatea a trecut încă din momentul înființării ei la alcătuirea de liste și fișe personale ale potențialilor inamici ai regimului, care au stat la baza valurilor de arestări dezlănțuite după instaurarea „regimului de democrație populară” în 6 martie 1945. Acestea au utilizat dosarele recuperate aproape integral de la fosta Siguranță antonesciană, de la Serviciul Special de Informații (SSI), precum și de la Serviciul 3 Siguranță din Serviciul de Informații al Armatei din timpul guvernării antonesciene, care urmăriseră activitatea semi-clandestină a partidelor istorice, toate acestea efectuând operațiuni de urmărire informativă și filaj și alcătuiind dosare liderilor acestora. O evidență completă a „dușmanilor poporului” a fost realizată la finele lui 1951, fiind alcătuită sub coordonarea lui Alexandru Nicolski, atât pe baza vechilor arhive, cât și ca urmare a acțiunilor întreprinse de Siguranța intrată sub controlul comunist odată cu instalarea guvernului dr. Petru Groza și, de la 30 august 1948, de nou înființata Direcție Generală a Securității Poporului (DGSP). Această „evidență a elementelor dușmănoase”, cum a fost mai exact intitulată, cuprindea 417 916 de nume de oameni *încă* liberi, dintre care în „problema legionară” erau încadrați 48 800 (12 400 dintre ei cu funcții de conducere, de la șef de cuib până la instructor). Lista mai cuprindea 47 491 de foști lideri ai partidelor istorice (de la președinți de organizații comunale, de plasă, orășenești și județene până la nivelul conducerilor centrale) și 131 114 „elemente dușmănoase pe linia cultelor și a sectelor”. Fusesse alcătuită atât o evidență a „foștilor exploataatori”, cât și una a foștilor deputați, senatori, prefecți, pretori, ajungându-se până la rude de gradul al II-lea ale foștilor miniștri și ale foștilor primari de orașe din 1918 până la 6 martie 1945, categorie care totaliza 4 867 de persoane. Dintre acestea, se arată că „2 384 sunt în viață și în libertate”¹. Valurile de

¹ „Sinteza de activitate a DGSP pe anul 1951”, vezi Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a securității în documente (1949–1989)*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 236, nota 352 (în continuare, M. Oprea, *Banalitatea...*).

Respre arestări au fost concomitente și consecutive cu alcătuirea listelor de „dușmani ai poporului”, care cuprindeau, invariabil, „fișa personală” de identificare a fiecărui individ.

Folosind toate metodele pentru acapararea puterii, liderii comuniști au utilizat ca primă armă represiunea, care i-a avut drept țintă pe principalii lor inamici politici (legionari, țărăniști, liberali și social-democrați), împotriva cărora au fost organizate numeroase acțiuni diversioniste și provocări; iar mulți dintre ei, captivi iluziei unei „intervenții a Aliatilor” care ar fi urmat să scoată România de sub ocupația sovietică (garantul noii puteri „democrat-populare”), au căzut victimă acestora, pentru a sfârși în închisori și lagăre. În cadrul Siguranței, devenită DGSP din 30 august 1948, foștii țărăniști precum Constantin Hagea, protagonistul acestei cărți, făceau obiectul „Problemei 58029”, care viza urmărirea și arestarea liderilor fostului Partid Național-Țărănesc (PNȚ). După scoaterea în ilegalitate a partidului în 29 iulie 1947, în urma înscenării de la Tămădău (o cursă întinsă cu două săptămâni înaintea liderilor țărăniști, ademeniți să părăsească țara la bordul unui avion – în care președintele partidului Iuliu Maniu nu a picat însă), valurile de arestări îndreptate împotriva național-țărăniștilor s-au dezlănțuit în întreaga țară. Listele erau deja pregătite. La scurt timp după aceea, și celelalte două partide de opoziție, Partidul Național Liberal-Brătianu (PNL) și Partidul Social-Democrat Independent (PSDI), și-au încetat activitatea, sub presiunea amenințătoare a valurilor de arestări deja dezlănțuite în țară. Până la începutul anilor 1950, vechea elită politică a acestor partide, ca și a tuturor structurilor instituționale din vechea Românie, avea să fie aruncată în închisoare. Arestările au început din toamna lui 1944, sub pretextul pedepsirii „criminalilor de război”, a celor care împinseseră țara în războiul antisovietic, dar au intrat ulterior în banalul cotidian, devenit unul amenințător pentru toți românii, care percepeau din ce în ce mai acut „democrația populară” drept un regim de ocupație

Respre sovieto-comunist. Primul ordin al Direcției Generale a Poliției de Siguranță privind arestări în masă, cu numărul 23987/1944, privea arestarea foștilor legionari. Represiunea s-a făcut însă mai puternic simțită în special după 10 februarie 1947, data la care România a semnat tratatul de pace.

Scăpată de sub tutela Comisiei Aliate de Control, titulatură care avea adăugată într-o sugestivă paranteză cuvântul „Sovietică”, în următoarele două luni, puterea comunistă din România a dezlănțuit valuri succesive de arestări, astfel încât în vara lui 1947 a dat „lovitura de grație”¹ opoziției politice. Exploatănd din plin „momentul Tămădău”, aparatul de Siguranță, practic prima instituție comunizată după 6 martie 1945, când s-a instalat la putere guvernul „democrat-popular” al dr. Petru Groza, controlat de comuniști (și, prin ei, de ocupanții sovietici), a dispus arestarea conducerii PNT. Au urmat ancheta și procesul liderilor național-țărăniști în octombrie 1947, fără a se înregistra o reacție populară de proporții, așa cum ar fi sugerat rezultatul alegerilor din noiembrie 1946 – pentru că românii din toată țara se aflau deja sub valurile fricii și sub teroarea unei posibile arestări. Executând întocmai dispozițiile comuniștilor, care acționau la ordinele Moscovei, organele represive au trecut la treabă. Mai întâi a fost emis Ordinul 45567 din 28 februarie 1947 al Inspectoratului General al Jandarmeriei, prin care se dispunea „identificarea și reținerea elementelor reacționar-fasciste”; i-a urmat Ordinul 18000/1947 al Direcției Generale a Poliției, care stabilea reținerea celor vinovați de „agitații și instigare contra siguranței statului” și Ordinul 50000/1947, prin care s-a ordonat arestarea fruntașilor partidelor istorice, trecute în afara legii. Principalul inamic era socotit PNT, câștigătorul legitim al alegerilor din 1946, înainte de

¹ Inclusiv istoricii străini au remarcat acest scenariu al Moscovei aplicat în România, care nu diferea de ceea ce se petrecea în celelalte țări rămase după Cortina de Fier. Vezi, de exemplu, Stéphane Courtois (ed.), *Du passé faisons table rase*, Éd. Robert Laffont, 2002.

Respectiv falsificarea rezultatelor acestora; prin Ordinul 18000, s-a dispus urmărirea și arestarea tuturor fruntașilor săi. Că lațul se strângea, nu mai era o necunoscută pentru cei vizați. După cum arată o notă informativă din 19 mai 1947 a Corpului Detectivilor, structura polițienească din cadrul Siguranței Statului care fusese creată de comuniști la data de 6 martie 1945 și în fruntea căreia fusese pus Alexandru Nicolski, viitorul subdirector al Securității și fost agent sovietic arestat pentru spionaj și deținut în timpul războiului în închisoarea de la Aiud, Iuliu Maniu a fost avertizat că va asista la o invazie de agenți NKVD „îmbrăcați civil care supravegheau punerea în aplicare a tuturor ordinelor date de guvern”. Mai repede decât se aștepta, Maniu avea să constate el însuși că amenințarea era reală. La finele lui 1947, unsprezece volume din dosarul-problemă 5260 (partide istorice) conțineau sute de pagini fiecare, sub titlul „Materiale privind condamnați ce se află în penitenciare”, incluzând „cereri de reținere și tabele cu persoane reținute conform ordinului 18000/47”, care îi privea pe fruntașii național-țărăniști. Din plasa Siguranței scăpaseră însă unii dintre aceștia; câțiva (de altfel, puțini), mai norocoși, au reușit să părăsească țara, alții – printre care și Constantin Hagea – s-au ascuns, așteptând o iluzorie „venire a americanilor”, o salvare a țării și a lor înșiși. După cum se știe, nu s-a întâmplat nici una, nici alta.

Pentru securiști, ca și pentru naziști, numele fiecărui om era urmat de un număr: cel al dosarului personal, cel de urmărit, de informator sau, după caz, de numărul fișei penale și al sentinței care l-a condamnat, ori de cel al deciziei administrative care l-a trimis în lagăr – locuri în care deținutul își pierdea identitatea, devenind el însuși un număr cu care se prezenta absolut obligatoriu înaintea gardianului sau a brigadierului din colonia de muncă; în temniță sau în lagăr, personalitatea omului era anulată și circumscrisă faptei pentru care el fusese condamnat, iar numele său nu mai era oficial rostit. Era, pur și simplu, numit generic cu termenul „bandit”, iar eticheta era urmată de un număr. Un